

**VAPA - NUORTEN VARHENNETTU
KUNTOUTUS
LAPPEENRANNASSA**

Korja Minna

**Kehittämishankeraportti
Marraskuu 2006**

**JYVÄSKYLÄN
AMMATTIKORKEAKOULU**

Ammatillinen opettajakorkeakoulu

Tekijä(t) Korja, Minna-Liisa	Julkaisun laji Kehittämishankeraportti	
	Sivumäärä 36	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus ☐ Salainen _____ saakka	
Työn nimi VaPa - Nuorten varhennettu kuntoutus Lappeenrannassa		
Koulutusohjelma Ammatillinen opettajankorkeakoulu		
Työn ohjaaja(t) Nurminen, Ritva		
Toimeksiantaja(t)		
Tiivistelmä <p>Kehittämishanke käsittelee Lappeenrannassa vuosina 2001–2003 toteutettua nuorten varhennettua kuntoutusta VaPa- hanketta.</p> <p>Kuntoutuskokeilun järjestettiin Lappeenrannan sosiaali- ja terveystieteiden osastolla yhteistyössä Lappeenrannan Kelan, työvoimatoimiston ja toteuttajatahon Laptuote-säätiön kanssa. Kuntoutuskokeilun tavoitteena oli nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen ja syrjäytymiskiirteen katkaiseminen. Kuntoutuskokeilun kohderyhmänä olivat 15–17 -vuotiaat nuoret, jotka ovat keskeyttäneet peruskoulun tai ammatilliset opinnot tai joiden opintojen keskeyttämisen mahdollisuus on havaittavissa tai jotka ovat suorittaneet peruskoulun heikoilla arvosanoilla.</p> <p>Kehittämishanke sisältää VaPa- toiminnossa käytettyjen syrjäytymistä estävien teorioiden tarkastelua ja esimerkkejä käytännön toiminnasta.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Nuoruus, syrjäytyminen, VaPa, elämyspedagogiikka, sosiaalipedagogiikka		
Muut tiedot		

Author(s) Korja, Minna-Liisa	Type of Publication Development project raport	
	Pages 36	Language Finnish
	Confidential ☐ Until _____	
Title Backdated rehabilitation of youngsters in Lappeenranta		
Degree Programme Vocational teachers education		
Tutor(s) Nurminen, Ritva		
Assigned by		
Abstract <p>Project handles backdated rehabilitation of youngsters in Lappeenranta in 2001-2003. (VaPa) Experimentation of the rehabilitation was arranged and paid by Welfare and Health Bureau of Lappeenranta. It was accomplished together by Social Insurance Institute of Lappeenranta, Labour Force Bureau of Lappeenranta and Laptuote foundation (Lappeenranta). Target of the rehabilitation was to prevent and cut off the social exclusion of youngsters. Target group of the program was youngsters between 15 and 17 years who has dropped out of either basic or vocational school or had completed basic school whit bad testimonials. Also those who are in risk to interrupt their studies were one of the target groups.</p> <p>The main content of this scheme includes examination of theories of preventing the social exclusion and examples of some events in practice used in VaPa project.</p>		
Keywords		
Miscellaneous		

SISÄLTÖ

SISÄLTÖ	4
1. JOHDANTO	6
2. NUORUUDEN KEHITYSVAIHEET JA SYRJÄYTYMINEN	7
2.1 Nuoruus	7
2.1 Syrjäytyminen	10
3. SYRJÄYTYMISTÄ EHKÄISEVAN TOIMINNAN TAUSTATEORIAM	13
3.1 Elämyspedagogiikka	13
3.2 Sosiaalipedagogiikka	16
3.3 Sosiokulttuurinen innostaminen	17
4. VALINNAN PAIKKA-HANKE LÄHTÖKOHDISTA TULOKSIIN	18
4.1 Hankkeen käynnistäminen	18
4.2 VaPa-hankkeen taustaa	20
4.3 Laptuote-säätiö	21
4.4 Hankkeen tavoitteet	21
4.5 Nuorten valinta hankkeeseen	22
4.6 Hankkeen esittely	24
4.7 Tulokset	26
5. TOIMINTAMALLIEN SOVELLUS KÄYTÄNTÖÖN	30
6. POHDINTA	33
LIITE 1. ESIMERKKI VAPAN VIIKKOLUKUJÄRJESTYKSESTÄ	36

**Valon soturi tietää, että tietyt hetket toistuvat.
Hän näkee usein edessään samat ongelmat ja tilanteet joihin on törmännyt jo aiemmin,
ja silloin hän masentuu. Hän ajattelee, ettei pääse eteenpäin elämässään, koska samat
vaikeudet ovat taas vastassa.**

”Olen kokenut jo tämän”, hän valittaa sydämelleen.

”Niin oletkin”, sydän vastaa. ”Muttet ole päässyt koskaan yli.”

Silloin Soturi ymmärtää, että toistuvilla kokemuksilla on yksi ainoa tavoite: niiden tarkoitus on opettaa hänelle sellaista mitä hän ei halua oppia.

(Coelho 2003, 26)

1. JOHDANTO

Tässä Ammatillisen Opettajakorkeakoulun kehittämishankkeessani tarkastelen nuorten varhennettua kuntoutusta ja kuinka se on toteutettu Lappeenrannassa vuosina 2001–2003. Tarkoituksena on selvittää VaPa –hankkeen (Valinnan Paikka) taustaa, käytettyjä toimintamalleja ja vaikuttavuutta.

Osa nuorista on syrjäytymisvaarassa jo peruskoulun alkutaipaleella, viimeistään yläkoulussa. Koulunkäynnin ongelmat heijastuvat sosiaaliseen käyttäytymiseen ja kasvattavat ongelmavyöhytiä entisestään. Koulunkäynti ongelmien todellista syytä on vaikea sanoa, sillä siihen voivat vaikuttaa monet eri asiat. Oppimisen epäonnistuminen, alisuoriutuminen, kielteiset kokemukset koulumaailmasta ovat mm. tällaisia koulunkäyntiongelmia, jotka vaikuttavat nuoren hakeutumiseen jatkokoulutukseen. Ilman kohtuullisia arvosanoja peruskoulusta, nuori ei pääse haluamaansa jatkokoulutukseen ja ajautuu sattumanvaraisesti jollekin linjalle toisen asteen ammatilliseen koulutukseen. Tämä usein keskeytyy jo alkuvaiheessa mielenkiinnon puuttuessa.

Nykyisin ammatillinen koulutus ei pysty mielestäni vastaamaan tarpeeksi hyvin haasteellisten oppijoiden tarpeeseen. Työelämän vaatimusten kasvassa ammatillinen koulutus reagoi hitaasti muutoksiin ja teoriapainotteinen opetus saa haasteelliset oppijat tippumaan kelkasta varhaisessa vaiheessa. Opiskelijoiden ongelmat ovat myös lisääntyneet: oppimisvaikeudet, sosiaaliset ongelmat ja mielenterveysongelmat rajoittavat oppimista normaalissa kouluympäristössä. Välttämättä ammatilliset koulut eivät edes pysty vastaamaan erilaisten opiskelijoiden asettamiin haasteisiin resurssien ollessa vähäiset. Koulutuksesta pois jäänti taas asettaa nuorelle yhteiskunnasta syrjäytymisen riskin.

Nuoruuden kehitysvaiheiden tarkastelulla olen pyrkinyt etsimään tietoa nuoren käyttäytymiseen tai toimeentuloon liittyvistä syistä eri kehitys-

vaiheiden valossa. Syrjäytymisen käsitteiden kautta olen avannut syrjäytymisen määritelmää ja pohtinut sitä, mikä saattaa aiheuttaa koulutuksesta syrjäytymistä. VaPa – hankkeessa käytetyt pedagogiset teoriat elämys- ja sosiaalipedagogiikka ja sosiokulttuurinen innostaminen tuon esille teorian valossa ja avaan aihetta myös käytännön esimerkein ja kuvin.

VaPa- hankkeen lähtökohdista tuloksiin – kappaleessa kerron varhennetun kuntoutuksen taustaa valtakunnan tasolla ja myös paikallisella eli Lappeenrannan tasolla. Toiminnan toteutuminen ja tulokset puhuvat puolestaan nuorten varhennetun kuntoutuksen tarpeellisuudesta Lappeenrannassa ja pohdinta osuudessa mietin tämän hetkisen koulutusjärjestelmän toimivuutta peruskoulun nivelvaiheessa ja nuorten käsityksen muuttumista yhteiskunnan asettamaan koulutusputkeen.

2. NUORUUDEN KEHITYSVAIHEET JA SYRJÄYTYMINEN

2.1 Nuoruus

Nuoruuden käsitetään kuuluvan 12 – 22 ikävuoden väliin. Aaltonen, Ojanen, Vilen & Vilhunen (1999, 13–14) määrittelee nuoruuden siirtymävaiheeksi aikuisuuteen. Tällöin nuori kasvaa fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti. Nuorelle tarjoutuu mahdollisuutta muokata itseään ja ympäristöään aikuisuuteen sopivaksi. Nuoruuden kehityksen tavoitteena on saavuttaa itse hankittu itsenäisyys ja itsenäisyyden saavuttaakseen nuoren on ratkaistava kolme kehityksellistä tehtävää, jotka ovat

1. irrottautuminen lapsuuden vanhemmista
2. puberteetin johdosta muuttuvan kehonkuvan ja seksuaalisuuden jäsentäminen
3. ikätovereiden apuun turvautuminen

Nuoruutta voidaan tarkastella eri näkökulmista: lääketieteellinen näkökulma painottaa fyysistä kehittymistä kohti aikuisuutta, psykologiassa määritellään nuoruutta elämänvaihetheorioiden avulla, kasvatustieteissä lähtökohtana on oppiminen ja oppimisympäristö ja korostetaan kasvattajan roolia kehityksessä ja yhteiskuntatieteissä kehitystä tarkastellaan nuorisokulttuurin pohjalta. Nuoren kasvu on subjektiivista, johon vaikuttaa perimä, ympäristö ja nuoren oma aktiivisuus. Perinnölliset vahvuudet nuori voi hyödyntää omalla aktiivisuudellaan ja ympäristön tuella ja vahvuudet voivat muotoutua eri alojen lahjakkuudeksi. Nuoren kasvua tulee tukea mahdollisimman monipuolisesti ja tärkeää on myös muistaa nuoren itsenäistymisen kannalta tärkeät vertaisryhmät. Näissä nuori pääsee toteuttamaan itseään esimerkiksi harrastuksien parissa ja samalla hän voi luoda tärkeitä ihmissuhteita (Aaltonen ym.1999, 12–16).

Nuoruus voidaan jakaa eri vaiheisiin: varhaisnuoruuteen, varsinaiseen nuoruuteen ja jälkinuoruuteen.

Varhaisnuoruus

Varhaisnuoruus käsitetään sijoittuvan 11 – 14 ikävuoden välille ja se on kuohuvaa aikaa. Kehossa tapahtuvat muutokset aiheuttavat levottomuutta ja kiihtymystä, nuori ei osaa suhtautua omaan kehoonsa joka ei ole oman itsensä hallinnassa. Itsenäistymisprosessi vaatisi koko ajan enemmän tilaa ja suhde vanhempiin vaihtelee usein. Välillä hän haluaisi olla lapsi, joka pystyy hakemaan turvaa vanhemmistaan kun taas välillä hän korostaa itsenäisyyttään. Nuori haluaa korostaa yksilöllisyyttään ja etsii uusia kavereita perhepiirin ulkopuolelta, jättää kertomatta asioita entistä enemmän ja kaveripiirin merkitys kasvaa.

Varsinainen nuoruus

Nuori on alkanut ikävuosien 15 – 17 aikana tulla tutuksi muuttuneet kehokuvansa kanssa. Fyysisen kasvun myötä ensi- ja toissijaiset sukupuoliominaisuudet edesauttavat nuoret kulkua kohti aikuisen seksuaalisuutta.

Monesti nuori on epävarma omasta seksuaalisuudestaan ja homoseksuaaliset kokeilut ovat enemmänkin oman seksuaalisuuden etsintää kuin erilaista seksuaalikäyttäytymistä. Ikätovereilla on tärkeä osuus seksuaalisuuden rakentamisessa. Kun turhat paineet alkavat helpottaa, nuori muuttuu energiseksi ja aktiiviseksi. Hän alkaa miettiä omaa mahdollisuuttaan vaikuttaa ympäristöönsä ja etsii itsestään uusia kykyjä ja taitoja. Hämmentyneestä nuoresta tulee aktiivinen, kantaa ottava sekä kykyjään etsivä ja käyttävä nuori.

Jälkinuoruus

Tämä jäsentymisvaihe ajoittuu 18 – 22 vuoden ikään ja tällöin aikaisemmat kokemukset hahmottuvat kokonaisuudeksi naisena tai miehenä olemisesta. Nuori kykenee lähestymään vanhempiaan tasa-arvoisemmin ja hän tarkastelee heitä neutraalisemmin ja pyrkii ymmärtämään heidän reaktiotaan. Itsekeskeiset ajatukset muotoutuvat empaattiseksi kyvyksi, jolloin otetaan huomioon kaveri- ja seurustelusuhteet paremmin. Jälkinuoruutta kuvataan tietynlaisena identiteettikriisinä jolloin nuori tekee valintoja jotka vaikuttavat hänen aikuisuuteensa. Hänestä tulee vastuullinen yhteiskunnan jäsen, ammatilliset päämäärät selkiytyvät ja hän ottaa vastuuta seuraavasta sukupolvesta (Allberg & Siimes.1999, 55 - 59).

Allberg ja Siimes (1999, 103–104) luettelevat kirjassaan kuusi nuoren kannalta keskeistä tekijää, joita nuori tarvitsee kehittyessään lapsesta aikuiseksi:

1. Nuorille ja lapsille on tärkeää, että heistä pidetään. Pitäminen vaikuttaa käyttäytymiseen.
2. Nuoret tarvitsevat fyysistä ja emotionaalista tilaa itsensä tuntemiseen ja kehittymiseen. Myös mahdollisuus tehdä erehdyksiä on tärkeää.
3. Ikätovereiden merkitys on suuri kasvamisessa.
4. Rajat. Nuorelle tulee osoittaa selvät rajat ja näiden avulla he oppivat tuntemaan itsensä ja yhteiskunnan paremmin.
5. Aikuisten hallitseman yhteiskunnan uhmaaminen.
6. Aikuisen läsnäolo nuorelle on kaiken kehityksen pohja.

Usealla VaPa- hankkeeseen osallistuneella nuorilla oli ongelmia edellisessä listassa mainittujen asioiden kanssa. Tärkeimpänä asiana nuoren kehitykselle kohti aikuisuutta voidaan pitää normaalin, turvallisen aikuisen läsnäoloa ja osallistumista jokapäiväisiin asioihin. Rajat luovat turvallisuutta ja turvallisuus luo välittämistä.

2.1 Syrjäytyminen

Nuorten syrjäytyminen on noussut esiin voimakkaasti lähivuosina ja tällöin puhutaan nuorten syrjäytymisestä koulutuksesta ja työelämästä. Yhä suureneva joukko nuoria ei pääse toisen asteen ammatilliseen koulutukseen peruskoulun jälkeen tai keskeyttää sen ensimmäisen vuoden aikana. Monesti syynä pidetään peruskoulun päättötodistuksen huonotta mutta syyt siihen jäävät taka-alalle. Oppimisvaikeudet, henkilökohtaiset ongelmat, koulukiusaaminen ja ongelmat kotona vaikuttavat suuresti koulumenestykseen ja näiden ongelmien kasautuessa pommi räjähtää viimeistään toisen asteen koulutukseen mennessä, usein jo yläkoulussa. Varhaisella puuttumisella voitaisiin estää ongelmien kasautuminen ja ohjata nuori oikeiden palveluiden pariin. Tämä taas vaatii aktiivista toimintaa aikuiselta, olkoon se opettaja, oppilashuoltoryhmän jäsen tai vanhempi.

Syrjäytyminen tarkoittaa Wikipedian mukaan yhteiskunnallisesta elämästä syrjään jäämistä (<http://fi.wikipedia.org/wiki/Syrj%C3%A4ytyminen>, luettu 5.10.06). Koulumaailmassa syrjäytymisellä tarkoitetaan huonoa menestystä, jatko-opintoihin pääsemisen vaikeutta, koulupinnausta ja kasautuneita sosiaalisia ongelmia.

Syrjäytymistä voidaan tarkastella kolmen eri tekijän kannalta: taloudellisten resurssien, sosiaalisten suhteiden ja vuorovaikutuksen ja sekä vaikuttamismahdollisuuksien suhteen. Taloudelliset resurssit kytkeytyvät nuorella perheen kykyyn tukea nuorta sekä nuoren mahdollisuutena osallistua työelämään. Nuoren vanhempien työttömyys heikentää vanhempien kykyä tukea nuorta taloudellisesti. Sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle jääminen

aiheuttaa nuorelle vakavan syrjäytymisriskin. Jotta nuori voisi kiinnittyä yhteiskuntaan, hänellä tulisi olla riittävä sosiaalinen verkosto, johon kuuluu erilaisia yhteiskunnassa menestymiseen tarvittavia pääomia. Sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan nuoren verkostoon kuuluvien sosiaalisten sidosten määrää ja sosiaalisen merkityksen rakennetta. Todennäköisesti sosiaalisten sidosten määrän vähyys aiheuttavat sen, että nuori elää ns. riskin alaisena ja on vaarassa syrjäytyä. Vaikutusmahdollisuuksista ja vallankäytöstä voi joutua suljetuksi pois useasta syistä: etenkin nuorilla omien etujen valvomisen ja asioihin vaikuttamisen vähyys saattaa liittyä tiedon ja motivaation puutteeseen (Aaltonen ym.1999, 424–425).

Nuori voi syrjäytyä samanaikaisesti monesta eri elämänalueesta: koulutuksesta, työelämästä, vapaa-ajankäytön muodoista, sosiaalisista suhteista ja yhteiskunnallisista vaikutusmahdollisuuksista (Kemppinen 1997, 130). Nykyisin nuoren syrjäytymismahdollisuudet ovat lisääntyneet verrattuna historiaa taaksepäin. Tähän ovat vaikuttaneet mm. nuoruusajan pidentyminen, koulutuksen erillistyminen, nuorten erillistyminen erityisesti ikäryhmäksi ja sosiaalisen tuen ja kontrollin erillistyminen (Takala 1992, 16).

Seuraavassa muutamia syrjäytyneen nuoren tyypillisiä ominaisuuksia:

- vaikeudet peruskoulussa
- matala koulutustaso
- ammattitaidottomuus
- lyhytkestoiset työsuhteet
- rikollinen elämäntapa

Mielestäni yhteiskunta ja valitsevat toimintamallit syrjäyttää monet nuoret koulutuksesta ja työelämästä. Tarkoitin tällä lähinnä sitä, että esimerkiksi haasteellisille oppijoille on järjestetty huonosti tukipalveluita tai mahdollisuutta suorittaa eri tavalla opiskeluitaan. Kaikki nuoret eivät ole perinteisellä tavalla oppijoita vaan yhä useampi haluasi opiskella toiminnan kautta katsomalla, kokeilemalla ja tekemällä. Useat nuoret sanovat oppivansa parhaiten jos heille näytetään tehtävä asia käytännössä ja sen jälkeen he

pääsevät itse tekemään saman asian. Tässä toiminnossa voitaisiin puhua perinteisestä oppipoika-kisälli – toiminnasta. Monella työpajalla toimitaan juuri tämän periaatteen mukaisesti ja nuori pääsee kirjatieiden lukemisen sijaan opetteleman asian käytännössä tekemällä. Valitettavasti näitä vaihtoehtoja yhteiskuntamme tarjoaa aika vähän. Valtakunnallisen työpajayhdistyksen internetsivuilta löytyy seuraavanlainen määritelmä työpalle:

Työpajalla tarkoitetaan sosiaalista yhteisöä, jossa työskentelyn ja siihen liittyvien työ- ja yksilövalmennuspalvelujen avulla pyritään parantamaan ensisijaisesti pitkään työttömänä olleiden tai syrjäytymisvaarassa olevien henkilöiden valmiuksia hakeutua koulutukseen tai työhön.

Työpajatoiminta on työ- ja yksilövalmennusta tarjoava erityistyöllistämisen muoto, joka tarjoaa eri-ikäisille, yksilöllistä tukea tarvitseville asiakkaille mahdollisuuden saada työkokemusta ja tukea arjenhallinnan eri osa-alueisiin.

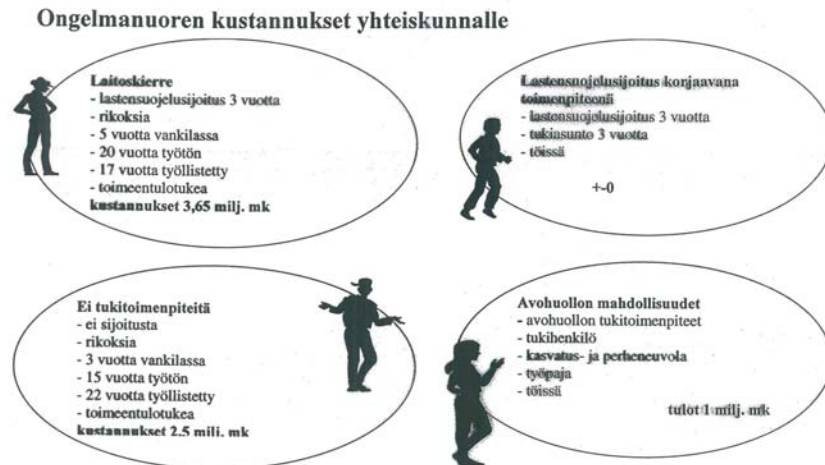
Työpajatoiminta jakautuu valmentautujan työ- ja toimintakyvyn mukaisesti eri tasoihin: starttivalmennus, kuntouttava työvalmennus, valmentava työvalmennus ja työsuhteeseen työllistäminen. Työpajojen asiakkaita ovat muun muassa ammattitaidottomat, opintonsa keskeyttäneet tai työkokemusta kaipaavat nuoret, työ- ja toimintakyvyltään heikentyneet aikuiset, päihde- ja mielenterveyskuntoutujat, vammaiset ja maahanmuuttajat.

(http://www.valtakunnallinentyopajayhdistys.fi/sivu.php?artikkeli_id=821 uettu 9.11.06).

Myös vaihtoehtoinen oppimisympäristö saattaa vaikuttaa oppimiseen positiivisesti. Usein kouluun sidotut ongelmat eivät poistu nuoren siirtyessä erityisopetukseen vaan saattavat aiheuttaa lisää esimerkiksi koulukiusaamista.

Myös oppisopimuskoulutuksen lisääminen auttaisi tekijöitä pääsemään kiinni työelämään ja uskon siihen, että myös teoriapuolen opiskelu onnistuisi motivaation kasvaessa. Nykyjään on vain vaikea saada työnantajia innostumaan ammattikouluttamattoman ja usein myös alaikäisen nuoren ”palkkaamisesta” oppisopimuskoulutukseen. Jos työnantajalle annettava tuki yhteiskunnan taholta olisi huomattavampi, useampi yritys saattaisi innostua kokeilemaan uutta tapaa palkata ja kouluttaa työntekijöitä.

Valtakunnallisen työpajayhdistyksen järjestämässä tilaisuudessa jaettiin muutama vuosi sitten kalvo, joka hyvin kertoi yhden ongelmanuoren kustannuksista yhteiskunnalla. Jokainen ”pelastettu” nuori on siis investointi yhteiskunnalle ja siihen kannattaa satsata.

KUVA 1. Ongelmanuoren kustannukset yhteiskunnalle. Valtakunnallisen työpajayhdistys (1998).

3. SYRJÄYTYMISTÄ EHKÄISEVAN TOIMINNAN TAUSTATEORiat

3.1 Elämyspedagogiikka

Elämyspedagogiikka on noussut viime vuosina uutena työmuotona erityisesti lasten ja nuorten kanssa tehtävässä työssä, varsinkin toimittaessa erilaisten sosiaalisten ongelmien kanssa. Monesti elämyspedagogiikasta käytetään myös termiä seikkailukasvatus, joka tarkoittaa samojen menetelmien käyttämistä kuin elämyspedagogiikassa. Seikkailupedagogiikka korostaa hieman enemmän harjoitteiden ja toiminnan merkitystä kun vastaavasti

elämyspedagogiikassa korostuu kasvatuksellisuus (Mönkkönen, Nurro & Väisänen 1993, 42–45).

Kanadalainen Simon Priest määrittelee seikkailuksi minkä tahansa epävarmaan lopputulokseen johtavan kokemuksen. Seikkailu pohjautuu aina vapaaehtoisuuteen ja omaan valintaan; nuorta ei saa pakottaa toimintaan (Lehtonen toim.1998, 19).

Elämyspedagogisen ajattelun isänä voidaan pitää saksalaista Kurt Hahnia. Hänen perusti ajatuksena luonteen, sisäisen ryhdin ja oikeudenmukaisuuden, vastuullisuuden ja lujjuuden kehittämiseen. Hänen mukaansa lasten ja nuorten tulisi pukea tunteensa teoiksi.

Elämyspedagogiikassa korostetaan yksilön kasvua oppimisprosessin tapahtuessa ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa heidän kohdatessaan haasteista uusissa olosuhteissa joihin ei voi soveltaa pelkästään ennalta opittuja toimintamenetelmiä. Oppiminen perustuu yhteisölliseen löytämiseen, keksimiseen ja luovaan prosessiin. Tarkoituksena on edesauttaa sosiaalisten taitojen kehittymistä toiminnallisien menetelmin (Mönkkönen ym. 1999, 43).

Yleisesti elämyspedagogiikalla tarkoitetaan ihmisen kasvua ja oppimista elämysten kautta. Nämä elämykset koskettavat yleensä yhdessä järkeä, tunteita ja fysiikkaa. Peruslähtökohtana on ihmiskäsitys, jonka mukaan jokaisessa yksilössä on jotain hyvää. Hyvää kehittämällä voidaan edistää sisäistä kasvua. Elämyspedagogiikka auttaa löytämään/kehittämään omaa itseään monipuolisten ja vaativienkin toimintojen avulla. Elämyspedagogiikkaan kuuluu omien rajojen löytäminen itseluottamuksen kasvaessa ja myös mahdollisuus omien rajojensa siirtämiseen ts. jostakin tehtävästä kieltäytyminen omien tuntemustensa mukaisesti. Myös kiinnostuksen herättäminen muusta ryhmästä/yhteisöstä ja luonnosta kuuluvat olennaisesti elämyspedagogiikan päämääriin

(http://www.peda.net/verkkolehti/orivesi/orivesi?m=content&a_id=7, luettu 7.10.2006).

Elämyspedagogisessa toiminnassa pyritään erilaisten toimintojen kautta luomaan mahdollisuus testata omia rajojaan turvallisesti. Turvallisuuden avulla annetaan mahdollisuus osallistujille hankkia kokemuksia joita on mahdollisuus ”oivaltaa” myöhemminkin. Ihminen joutuu prosessoimaan uudella tavalla koettuja asioita aina silloin kun hänellä ei ole ennalta koetua toimintamallia kyseisestä suorituksesta. (Mönkkönen ym. 1999, 45). Kaikki toiminnan rakentelut lähtevät tavoitteiden asettelusta. Tavoitteiden asettelu ja suunnittelun perustan muodostavat toiminnan perusluonne, teema, kohderyhmä ja toimintaympäristö (Aalto 2000, 81).

Elämyspedagogiikassa/seikkailukasvatuksessa voidaan erotella kolme tärkeää toimintavaihdetta:

1. Toimintavaihe: toiminta itsessään luo jo halutun muutoksen
  2. Refleктоiva vaihe: kaikki toiminnalliset harjoitteet tulee käydä harjoituksen loputtua yhdessä läpi, jotta saadaan suurin mahdollinen hyöty harjoitteesta.
  3. Metaforavaihe: seikkailu/harjoite liitetään läheisesti osallistujien omaan elämään ja elämäntilanteeseen
- (Lehtonen toim.1998, 22).

Toiminnan kanssa yhtä tärkeänä vaiheena voidaan pitää reflektiovaihetta. Jokainen harjoite tulee purkaa läpi ryhmän kanssa ja pohtia harjoitteen eteneminen ja siinä ilmenneet hyvät ja huonot asiat. Miten ryhmä alkoi toimia, millä tavalla ryhmän jäsenet osallistuivat tekemiseen, miten jonkun ryhmäläisen kieltäytyminen tehtävästä vaikutti muuhun ryhmään, ovat esimerkiksi pohtimisen arvoisia kysymyksiä. Nuoren kieltäytyminen jostakin elämyspedagogiikan toiminnallisesta osiosta on yhtä tärkeä tulos kuin muiden ryhmäläisten tekeminenkin. On tärkeää, että nuori tiedostaa omat rajansa ja mitä hän uskaltaa/kykenee tekemään. Ryhmän edessä toiminnasta kieltäytyminen vaatii suurta rohkeutta ja itsetuntemusta. Todennäköisesti nuori uskaltaa muissakin tilanteissa kantaa vastuun omista te-

kemisistään ja toimia hänelle epämiellyttävässä tilanteessa itselleen parhaalla tavalla.

KUVA 2. VaPa -ryhmän ryhmäytämistoiminto Kuusamossa 2003.

3.2 Sosiaalipedagogiikka

Sosiaalipedagogiikka on teorian ja käytännön vuorivaikutukselle rakentuva oppiala ja sitä voidaan pitää käytäntösuuntautuneena oppialana (Mönkönen, ym.1999, 3).

Sosiaalipedagogiikassa on ensisijaisesti kyse ajattelutavasta sosiaalisiin kysymyksiin (Kurki 2002, 36).

Sosiaalipedagogiikka perustuu pääsääntöisesti humanistiseen ihmiskäsitykseen holistisen sekä psykososiaalisen ihmiskäsityksen lisäksi (Mönkönen ym.1999, 10–11). Humanistisen ihmiskäsityksen mukaan ihminen on kokonaisvaltainen, luovana ja henkiseen kasvuun pyrkivänä. Tärkeimpinä humanistisen tiedekunnan edustajana voidaan pitää Abraham Maslowia. Hänen tarvehierarkiaan (motivaatioteoria) perustuvan opin mukaan, ihminen tyydyttää ensin alemman hierarkian tarpeet ja motivaatiot (ruoka, koti, vaatetus) ja tämän jälkeen hän voi nousta ylemmille tasoille. Hierarkian huipulla on itsensä toteuttamisen taso, jonne vain harvat ihmiset pääsevät (Rauste-Von Wright & Von Wright 1997, 136). Oppimisen kannalta

tavoitteet ovat yksilöllisiä ja tarkoituksena on huomioida yksilön tarve sosiaalisuuteen ja vuorovaikutukseen.

Sosiaalipedagogiikan toiminnan peruskysymyksenä on yhteiskuntaan integroituminen eli miten yhteiskunnan tulisi menetellä niiden kanssa joilla tuottaa vaikeuksia integroitua toivotulla tavalla yhteiskuntaan (Hämäläinen & Kurki 1997, 14). Sosiaalipedagogiikalla pyritään yhteiskunnalliseen kasvatukseen, itsenäisyyden tukemiseen ja arkielämästä selviytyminen. Tarkoituksena on saada lisättyä nuorten aktiivisuutta mm. koulutusta kohtaan yleisten elämänhallinnollisten asioiden ohella ja saada nuori itse ottamaan vastuuta omasta elämästään eli tulla oman elämänsä keskipisteeksi (Mönkkönen ym.1999, 22). Sosiaalipedagogiseen ajatteluun kuuluu myös sosiaalisten ongelmien synnyn lisäksi selvittää pedagogisten ongelmien tunnistaminen ja pedagogisten strategioiden jäsentäminen ongelmien ehkäisemiseksi ja sekä yhteiskunnassa että yksilön taholla (Hämäläinen & Kurki 1997, 14).

3.3 Sosiokulttuurinen innostaminen

Sosiokulttuurinen innostaminen on eräs sosiaalipedagogiikan suuntaus jossa on ensisijaisesti kysymys tietynlaisesta ajattelutavasta sosiaaliin kysymyksiin (Kurki 2002, 36). Sosiokulttuurinen innostaminen on syntynyt Rankassa toisen maailman sodan jälkeen vaikka toimintatapoja innostamisesta on havaittavissa jo antiikin Kreikasta alkaen. Vaikka innostamisen kuva on ollut monisärmäinen, on aina ollut kyse pedagogisesta tiedostamisesta, osallistumisen ja sosiaalisen luovuuden liikkeestä (Kurki 2000, 11). Innostamisen sanan levittäjänä latinalais-amerikkalaista Espanjaan voidaan pitää Brasilialaista Paolo Freireä. Hän oli ajattelija, joka sitoutui itse elämään. Hänen ajatuksensa koskettivat koko ihmisen olemassaoloa eikä ne olleet mitään irrallisia pohdintoja (Kurki 2002, 54). Freiren pedagogiikan avainkäsite on conscientização, joka voidaan epätarkasti kääntää tiedostamiseksi. Tiedostava prosessi lähtee siitä, ettei ihmisillä ole usein-

kaan havaintoa itsestään sosiaalisena ja historiallisena olentona. Näin ajattelun ja toiminnan välillä on katkos.

Innostaminen on olennaisesti osallistumista ja tavoitteellista toimintaa, joka ihmisten oman osallistumisen avulla suuntautuu muutamaan sekä yksilöllisiä että kollektiivisia asenteita. Se herättää ihmiset tietoisiksi, organisoit heitä ja pistää heidät liikkeelle oman kehittymisensä vuoksi

(<http://www.prohumanum.fi/artikkelit/kurki.html> , luettu 12.10.2006). Sosiokulttuurisen innostamisen pääajatus on käsitys ihmisestä ja käsitys yhteiskunnasta. Huomion keskipisteenä tulee olla kahden ihmisen kohtaaminen. Tarkoituksena on, että ihminen tiedostaa tilanteensa ja sen jälkeen saa aikaan laadullisen muutoksen (passiivisesta aktiiviseksi)

(http://www.kansalaisfoorumi.net/sivu.php?artikkeli_id=30 luettu 12.10.2006).

Sosiokulttuurista voidaan havaita kolme elementtiä, jotka voidaan liittää olennaisesti nuorisotyöhön. Ne ovat kasvatuksellisuus, sosiaalisuus ja kulttuurisuus. Kasvatuksellisesti persoona on asian ydin. Persoonallinen kehittyminen, asenteen muutos, kriittisen ajattelun muutos, oman osuuden ja vastuullisuuden lisääminen ja motivaatio ovat asioita, joihin voidaan vaikuttaa kasvatuksellisella toiminnalla. Sosiaalinen toiminta korostaa yhteisöllisyyttä ja ryhmänä toimimista. Kulttuurin puoli näkyy luovuutena ja monipuolisena ilmaisun kehittymisenä (Kurki 2000, 46–47).

4. VALINNAN PAIKKA-HANKE LÄHTÖKOHDISTA TULOSSIIN

4.1 Hankkeen käynnistäminen

1990 -luvulla nuorten syrjäytymisestä muodostui merkittävä yhteiskunnallinen ongelma. Useasti työmarkkinoilla pärjäävät vain hyvin koulutetut nuoret ja useimmat koulutuksen keskeyttäneet tai ilman koulutuspaikkaa

jäävät nuoret hakeutuvat työpajoille tai ilmoittautuvat työttömiksi työnhakijoiksi. Väliinputoajaryhmänä voidaan pitää 15 – 17 -vuotiaita nuoria, joista vastuu ei kuulu millekään taholle. He ovat liian nuoria työvoimahalinnon listoille mutta vastaavasti liian vanhoja koulutoimen alaisuuteen. Sosiaali- ja terveysministeriö asetti 1998 joulukuussa Aktiivisen sosiaalipolitiikan -työryhmän selvittämään vaikeasti työllistyvien työllistämistä ja aktivointia edistäviä rakenteellisia ja lainsäädännöllisiä toimia. Valitun kohderyhmän aseman parantamiseen olennaisesti vaikuttavat tehostettu viranomaisyhteistyö. Työryhmä teki monia esityksiä ja niistä yksi koski 15 – 17 -vuotiaitten nuorten varhennettua koulutus- ja työllistämiskuntoutusta. Aktiivinen sosiaalipolitiikka -työryhmän esityksen mukainen varhennetun kuntoutuksen kokeilu vakavan syrjäytymisvaaran alaisena oleville 15 – 17 -vuotiaille nuorille päätettiin toteuttaa valtakunnallisena nuorten kuntoutuskokeiluna. Kokeiluun etsittiin paikallisia toimijoita avoimella haulla ja hakemuksia Kelalle saapui 99 kappaletta. Näistä valittiin piloteiksi kahdeksan hanketta joiden hakemuksissa korostui paikallisten toimijoiden yhdessä suunnittelema toimintamalli. Myöhemmin valittiin kymmenen hanketta lisää ja heidän toimintamalleissaan korostui innovatiiviset toimintamallit ja uudet toimijatahot. Kaiken kaikkiaan hankkeita oli siis 18 kappaletta ympäri Suomea.

Kuntoutuskokeilun yleiseksi tavoitteeksi asetettiin nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen ja syrjäytymiskiirteen katkaiseminen. Kokeilun tarkoituksena oli myös selvittää tarvetta lainsäädännöllisiin uudistuksiin toiminnan ja rahoituksen kannalta. Kuntoutuskokeilun kohderyhmänä olivat 15–17 -vuotiaat nuoret, jotka ovat keskeyttäneet peruskoulun tai ammatilliset opinnot tai joiden opintojen keskeyttämisen mahdollisuus on havaittavissa tai jotka ovat suorittaneet peruskoulun heikoilla arvosanoilla. Kokeiluun osallistuvien nuorien tuli olla sellaisia ettei heitä voitu tukea riittävästi jo valmiina olevilla palveluilla. Kokeilun tavoitteena oli myös sellaisten yhteisö- ja toimintamallien kehittäminen, joilla kunnan tarjoamat peruspalvelut ja Kelan kuntoutuskokeilun tuomat uudet mahdollisuudet saataisiin

nivottua yhteen. Poikkeuksena Kelan normaaliin toimintamalliin ei nyt nuorten kuntoutuskokeiluun osallistuvilta nuorilta vaadittu Kelan säädösten mukaista vikaa, vammaa tai sairautta, mutta jokaiselle osallistujalle tuli laatia kuntoutussuunnitelma. Kokeilu pyrittiin järjestämään nuorten koptipaikkakunnilla ja kaikki yhteistyötahot olivat paikallisia. Nuoret saivat kuntoutuskokeilun ajalta kuntoutusrahaa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004, 10 - 18).

4.2 VaPa-hankkeen taustaa

Lappeenranta oli mukana 1990-luvulla Ehkäisevän sosiaalipolitiikan kuntaprojektissa, jossa painopisteeksi oli asetettu lasten ja nuorten hyvinvointi. 1998 valmistui selonteko ”Lasten ja nuorten hyvinvointi Lappeenrannassa - jokaisen aikuisen asia. Myöhemmin tehtiin jatkoselonteko, jonka yhteydessä lasten ja nuorten hyvinvoinniksi asetettuja tavoitteita tarkasteltiin kesällä 2002. Samaan aikaan vuoden 2002 alussa aloitti Lappeenrannassa Nuorten yhteispalvelukokeilu, jonka tavoitteena oli kiinnittää huomiota erityisesti syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin. Tärkeintä toiminnassa oli pikainen tiedon siirto koulunsa keskeyttäneen nuoren tiedoista nuorten yhteispalvelupisteeseen joka aloitti välittömästi nuoren aktivoitumiseen liittyvät toimenpiteet.

VaPa-hanke lähti liikkeelle sosiaali- ja terveystoimen, Kelan, työvoimatoimen ja Laptuote-säätiön pitkäaikaisesta yhteistyöstä. Kaikki edellä mainitut instanssit olivat huomioineet väliinpuotoajaryhmäksi juuri nuo 15 – 17 -vuotiaat nuoret erilaisine ongelmineen. Yksi tärkeistä hankkeen alullepanevista voimista oli yhteinen huoli siitä, ettei syrjäytymiskehitystä saada ajoissa katkaistua. Tällöin nuori olisi työvoimatoimen toimenpiteiden piirissä, nauttisi toimeentulosta ja heistä tulisi mahdollisesti terveydenhuollon ja/tai päihdehuollon asiakkaita. Hankehakemus tehtiin yhteistuumin Lappeenrannan sosiaali- ja terveysviraston, Kelan Lappeenrannan toimiston, Lappeenrannan työvoimatoimiston, Laptuote-säätiön ja Lappeenrannan nuorisotoimen kanssa. Päärahoittajana toimi Kela (73 %) ja Lappeen-

rannan kaupungin sosiaali- ja terveystoimi rahoitti loppuosuuden (27 %). Lappeenrannan kaupungin sosiaali- ja terveystoimen hallinnoiman toiminnon toteuttajana toimi Laptuote-säätiö.

4.3 Laptuote-säätiö

Laptuote-säätiö on nykyaikainen, tulevaisuuteen suuntaava sosiaalipalvelualan yhteisö. Omistajajäseninä ja samalla myös perustajina toimivat alueelliset vammaisjärjestöt ja Lappeenrannan kaupunki. Säätiö kuntouttaa, kouluttaa ja valmentaa: oman elämän hallintaan koulutukseen työelämään yksilöllisen suunnitelman mukaisesti yksilön ja yhteiskunnan kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla.

Laptuote-säätiön arvopäämäärät ovat yhteisöllisyys, yksilöllisyys, osaaminen ja vaikuttavuus. Yhteisöllisyyteen kuuluu avoin vuorovaikutus eri asiakasryhmien kanssa ja verkostoyhteistyö. Yksilöllisyys ilmenee asiakslähtöisenä toimintatapana ja erilaisuuden kunnioittamisena. Laaja-alainen osaaminen ja panostaminen jatkuvaan kehittämiseen ilmenevät osaamisena. Vaikuttavuus on havaittavissa tavoitteiden mukaisena toimintana ja yksilön ja yhteiskunnan tarpeisiin vastaamisena.

Säätiön periaatteisiin kuuluu yleishyödyllisenä yhteisönä toimiminen taloudellisesti kannattavana ja voittoa tuottamatta. Kiinteinä verkostoyhteistyökumppaneina toimivat työvoimahallinto, työvoiman palvelukeskus, TE-keskus, KELA ja vakuutusyhtiöt. Laptuote tarjoaa erilaisia valmennuspalveluita (kehitysvammaisten työtoiminta, koulutus ja kuntoutuspalvelut), tuetun työllistymisen palveluita ja työtoimintaa.

4.4 Hankkeen tavoitteet

Hankkeen kohderyhmänä ovat lappeenrantalaiset 15 -17 -vuotiaat nuoret, jotka ovat keskeyttäneet tai vaarassa keskeyttää peruskoulun tai ammatilliset opinnot. Lisäksi hankkeen kohderyhmänä ovat nuoret, jotka ovat suo-

rittaneet peruskoulun huonoilla arvosanoilla tai suorittaneet peruskoulussa mukautetun oppimäärän.

Hankkeen tavoitteena oli:

- normaalin päivärytmin saavuttaminen
- nuorten aktivoituminen koulutukseen
- peruskoulun loppuun suorittaminen
- nuoren pysyminen toisen asteen ammatillisessa koulutuksessa
- eri toimijoiden välisen yhteistyön tehostaminen ja kehittäminen
- uusien toimintamallien löytäminen syrjäytymisvaaran ehkäisemiseksi

Tavoitteita pohdittiin pitkään yhdessä hankkeeseen osallistuvien tahojen kanssa. Perustavoite päädyttiin asettamaan kaikille saavutettavalle tasolle (normaalin päivärytmin saavuttaminen) ja tämän jälkeen nuorille asetettavia tavoitteita pystyttäisiin lisäämään. Onnistuminen ruokkii lisää onnistumisia.

4.5 Nuorten valinta hankkeeseen

Nuoret valittiin hankkeeseen Lappeenrannan kaupungin sosiaali- ja terveystoimen, Lappeenrannan Kelan, Lappeenrannan työvoimahallinnon ja Laptuote-säätiön yhteistyönä haastattelutilaisuudessa, johon nuoret valittiin yhteistyökumppaneiden valmiina olevasta asiakaskunnasta. Haastattelussa pyrittiin hahmottamaan nuorten omat tavoitteet ja taustat sekä viritämään nuoret pohtimaan omaa rooliaan. Valittujen kohdalla valintaa edesauttoi sosiaalitoimen suositus nuoren ottamisesta mukaan tarkoituksenmukaiseen toimintaan. Myös nuoren itsensä asettamat tavoitteet omalle elämälleen koettiin valinnan arvoisena mahdollisuutena. Hankkeen kuluessa yhteistyö koulujen kanssa lisääntyi merkittävästi ja heiltä tuli ehdotuksia nuorista, joille erilainen oppimisympäristö olisi tarpeellinen. Lappeenrannan ammattikoulun kanssa saavutettiin merkittävä yhteistyön taso: koulusta eronneiden henkilötiedot ilmoitettiin suoraan VaPa -hankkeen

ohjaajalle ja nuoret kutsuttiin seuraavan ryhmän haastattelutilaisuuteen. Joidenkin nuorten osalta yhteydenotot tulivat myös suoraan vanhemmilta. Jokaisen ryhmän haastatteluun oli kutsuttuna 10 – 20 nuorta, joista kaikki eivät valitettavasti aina saapuneet haastattelutilaisuuteen.. Heidän yhteystietonsa ohjattiin automaattisesti nuorten Yhteispalvelupiste Vinssin työntekijöille. Vinssistä sosiaali-ohjaaja otti nuoriin yhteyttä tarkoituksenaan nuorten suunnitelmien kartoittaminen ja aktivoiminen. Samaan aikaan Yhteispalvelupisteen Vinssin kanssa alkoi Nuorten tiedotuspiste Verkon ko-keiluhanke. Nämä hankkeet olivat vaikuttamassa myös VaPa- hankkeen nimeen: kaikille kolmelle saatiin aikaiseksi yhtenäinen ”merellinen” nimi. VaPalla voidaan opastaa, näyttää suuntaa, kurittaa tai käyttää keppi ja porkkana – metodologia. VaPa tulee sanoista Valinnan Paikka.

Hankkeessa oli vuosina 2001 - 2003 kokonaisuudessaan mukana 22 nuorta, 15 poikaa ja 7 tyttöä. Hankkeen alkaessa nuoret olivat sijoittuneet seuraavasti:

- kaksi ammattikoulussa (paljon poissaoloja)
- neljä peruskoulussa
- yhdeksän keskeyttänyt toisen asteen ammattikoulutuksen
- yksi pääsi peruskoulusta suoraan toisen asteen koulutukseen
- kaksi ei päässyt peruskoulun jälkeen koulutukseen
- yhdellä oli siirretty koulupaikka sosiaalitoimen toimeksiannosta
- kolme nuorista oli kotona tekemättä mitään

Suurin osa nuorista asui kotona vanhempien tai toisen vanhemman luona (18 nuorta). Yksi nuorista oli jo muuttanut omaan asuntoon, kaksi asui nuorisoryhmäkodissa ja yksi lastensuojelun tukiasunnossa. Kuudella nuorella oli takanaan eriasteisia huumekekeiluja ja joidenkin osalta se oli joutunut rikolliseen toimintaan. Heistä kaksi nuorta oli ollut kuukauden kestävissä huumevieroituksessa ennen projektin alkua ja toinen nuorista kävi toisen huumevieroitusjakson projektin aikana. Neljä nuorta oli hankkeen

alkaessa myös mukana Sovita rikos eli Sori -projektissa. Sori -projektin lähtökohtana on mahdollisimman nopea puuttuminen huumelähtöisiin rikoksiin syyllistyneiden nuorten elämään. Kahdella nuorella oli jo entuudestaan yhteys nuorisopsykiatriselle poliklinikalle ja käynnit siellä jatkuivat koko toiminnon ajan.

4.6 Hankkeen esittely

Nuoret aloittivat 6-8 hengen ryhmänä, jolloin päästiin hyödyntämään vertaistuen suuri merkitys. Jokainen nuori aloitti hankkeen kuuden kuukauden perusjaksolla ja tarvittaessa kestoja jatkettiin yhdellä tai kahdella kolmen kuukauden lisäjaksolla maksimiajan ollessa yksi vuosi. Monet nuoret olivat ennen toimintaa olleet kotona pitkään tekemättä mitään ja päivärytmi oli mennyt aivan sekaisin. Virastoissa asioiminen vaikeutui, kun nuori nukkui päivät ja valvoi yöt. Samalla vanhempien kanssa välit kiristivät. Normaaliin päivärytmiin pääsemisen ja vastuunkasvamisen myötä asioiden järjestely ja suunnittelu helpottui.

Toiminta koostui erilaisista koulutusmoduuleista, joiden katsottiin antavan nuorelle heidän tarvitsemiaan oppeja ja tietoja. Koulutusmoduulit päätettiin yhdessä yhteistyöryhmän kanssa ja tarkempi sisältö toteutuksineen suunniteltiin Laptuote-säätiön koulutuspäällikön ja VaPa-hankkeen ohjaajan kesken.

Toiminnan viikko-ohjelma koostui seuraavista koulutusmoduuleista:

- työharjoittelu Laptuote-säätiön työpajalla 2-3 päivää viikossa
- yksilöllinen ohjaus ja kehityskeskustelut
- ryhmätoiminnot
  - alku-, väli- ja loppuleirit
  - ryhmäkeskustelut- ja toiminnot
  - liikunnallinen tilaisuus 1-4 h/vko: tutustuminen eri liikuntamuotoihin ja – paikkoihin: sulkapallo, sähly, keilaus ja mini-golf

- toimintapäivät 1 krt/kk : pyrittiin tekemään asioita, joita nuoret eivät ole aikaisemmin tehneet tai mihin heillä ei ole ollut mahdollisuutta osallistua mm. karting, seinäkiipeily ja golf
- kädentaitopäivät 1 krt/kk: tutustumista eri materiaaleihin ja kädentaitojen mahdollisuuksiin

Muita koulutusmoduuleita projektin aikana oli:

- henkilökohtaisen suunnitelman laatiminen ja päivitys
- elämänhallinta: itsetuntemus, omien vahvuuksien tunnistaminen
- koulutus- ja työelämä tieto
- vuorovaikutus- ja ilmaisutaito
- tietotekniikka
- tapakulttuuri
- tutustumiskäyntejä lähialueen yrityksiin, oppilaitoksiin ja erilaisiin harrastusmahdollisuuksiin
- Etelä-Karjalan Marttaliittopiirin ja kaupungin velkaneuvojan yhteistyössä toteuttama Pidä rahoistasi kiinni- kurssi

Koulutusmoduuleiden avulla nuoret oppivat heille nyt ja tulevaisuudessa tärkeitä taitoja. Esimerkiksi Marttaliittopiirin kanssa luotu yhteistyökuvio opetti arjen hallintaa ruokahuollon näkökulmasta. Kuinka teen hyvää, halpaa ja terveellistä ruokaa ja mitkä ovat ”ensikodin” tärkeimpiä hankintoja? Kodin talouden seuraaminen ja rahojen pitempi aikainen riittävyys toi monelle nuorelle ”aha” – elämyksiä. Velkaneuvonnan osuus oli kertoa ja opasta jo pulaan joutuneita nuoria selvittämään miten alkaa purkaa oikeassa järjestyksessä ja miten erääntyneitä laskujaan.

Liikunnallinen osuus pyrittiin järjestämään viikoittain: tämä toi toimintaan elämyksellisen elementin ja tutustumalla uusiin ja erilaisiin harrastemuotoihin joku nuori voi löytää itselleen uuden kiinnostuksen elämänsä (katso liitteestä 1 esimerkki viikkolukujärjestyksestä).

Nuorilla oli mahdollisuus halutessaan korottaa peruskoulun päättötodistuksen arvosanoja. Monesti juuri päättötodistuksen keskiarvon heikkous

vaikuttaa jatkokoulutukseen pääsemättömyyteen näiden nuorien osalla. Nuori ja ohjaaja ottivat yhteyttä kouluun, jossa sovittiin tärkeimmät korotettavat aineet ja aikataulutukset. Tämän jälkeen ohjaajan opastuksella käytiin läpi ko. ainetta päivittäin nuoren tehden myös itsenäisesti tehtäviä kotona. Ajan ollessa valmis, nuori suoritti koululla tentin, joka mahdollisesti vaikutti numeron paranemiseen.

Tärkeänä osana oli myös Laptuote-säätiön työpajoilla tapahtuva työharjoittelu. Nuorilla oli valittavana seuraavat eri pajat: tekstiili, verhoilu, entisöinti, kaiverrus, palvelupaja ja keittiö, joissa he tekivät töitä 1-3 päivää viikosta. Pajatyöskentelyn tarkoituksena oli opetella normaaleja työelämän pelisääntöjä tekemällä oikeaa asiakastyötä. Tähän kuuluu mm. työaikojen noudattaminen ja vastuun ottaminen asiakastyön eri vaiheista.

Olenaisena osana hankkeen toimintoihin kuului yksilöllinen ohjaus ja kehityskeskustelut. Nuorille voitiin räätälöidä heidän tarpeitaan vastaava päiväjärjestys ja kehityskeskusteluissa päästiin arvioimaan asetettujen tavoitteiden saavuttamista joko kaksistaan ohjaajan kanssa tai myös yhteistyökumppaneiden läsnä ollessa. Ryhmätoiminnoissa mm. pohdittiin yhteiskunnallisia asioita tai opeteltiin kädentaitoja.

Kaikilla edellä mainituilla toiminnoilla oli tarkoituksena motivoida nuoria vastuullisuuteen, helpottaa asioiden hoitamisen kynnystä ja auttaa löytämään oma paikkansa koulutuksesta tai työelämästä.

4.7 Tulokset

VaPa – hankkeen ensisijaisena hyvänä käytäntönä voidaan pitää nuorille tarjottua AIKAA. Ohjaajalla oli mahdollisuus kuunnella nuorta ja osallistua mielipiteen vaihtoon aina tarvittaessa. Tämä vaikutti molemminpuoliseen luottamuksen kasvuun, joka helpotti entistä enemmän keskustelun syntymistä. Nuori tarvitsee normaalin aikuisen läsnäoloa, jolle hän voi puhua jokapäiväisistä asioista ja käydä keskustelua aremmistakin aiheista. Usein päivä aloitettiin VaPassa aamukahvin keitolla ja siinä ohessa jokainen pystyi puhumaan päällimmäisenä mielessään olevat asiat: ei ollut kiire

saada suorituksia suoritettua tietyssä ajassa. Sama aika vaikutti myös opitaviin asioihin. Varsinkin tentittäessä peruskoulun päättötodistuksen arvosanoja huomattiin kiireettömyyden ja henkilökohtaisen opastuksen merkitys. Jokainen tenttijä korotti arvosanojaan joka aineesta vähintäänkin yhdellä, usein jopa kahdella arvosanalla ylöspäin ainetta kohden. Paras keskiarvon nosto oli 0,8 pykälää ylöspäin. Toki tällainen käytäntö teetti nuorella paljon työtä ja usko oli koetuksella monesti. Ohjaajan ja koko yhteisön kannustus kuitenkin saattoi nuorta kohti päämääräänsä ja ennen kaikkea onnistuminen loi pohjaa taas uuden tavoitteen saavuttamiseen. Yksilöllisen ohjauksen merkitys nuorelle on siis suuri.

Toisena hyvänä käytäntönä nostaisin esiin poikkihallinnollisen yhteistyön. Useat eri virkamiestahot tekevät työtä saman nuoren kanssa ja VaPan tavoitteena oli saada aikaan sellainen toimintamalli, jossa nuori saisi kaikki tarvitsemansa palvelut ”samalta luukulta”. Turha juokseminen paikasta toiseen jäisi pois ja nuori kokisi helpoksi hoitaa ikäviäkin asioita. Tämän mahdollisti pitkäaikainen yhteistyö eri toimijoiden välillä. Luotettiin jokaiseen toimijaan ja luottamuksellisesti vaihdettiin nuoria koskevia tietoja tarvittaessa. Tähän oli tietenkin pyydetty lupa itse nuorelta, ja kun kyseessä oli alaikäinen henkilö, niin myös tämän huoltajilta. Myös tutustuminen eri virastojen käytäntöön ja toimintatapaan yhdessä nuoren kanssa madalsi kynnystä virastokäynteihin varsinkin kun vastaanottajana oli jo entuudestaan tuttu yhteistyökumppani.

Työssäoppimisen merkitys nuoren kasvulle on myös tärkeä. Luotettavassa ja tutussa ympäristössä ohjaajan tuen aina ollessa saatavilla nuori oppii luottamaan työhönsä ja oppii arvostamaan tekemäänsä työtä. Laptuotesäätien työpajoilla tehtävät työt ovat kaikki asiakastöitä, joten mitään työtä ei tehdä vain hivin vuoksi. Monesti nuori oli mukana kaikissa työvaiheissa töiden vastaanotosta, itse tekemiseen ja työn luovuttamiseen asiakkaalle asti. Työskentelyilmapiirin tärkeys korostui myös pajapäivien toimivuudessa. Nuoret tekivät töitä yhdessä talon muiden asiakkaiden kanssa (mm. mielenterveyskuntoutujat, työharjoittelijat, työkokeilijat, työsuhteessa ole-

vat) ja näin työn avulla myös sosiaalisuus kehittyi. Myös työelämän pelisääntöjen opetteleminen turvallisessa työyhteisössä koettiin hyväksi.

Eri yhteistyökumppaneiden ja varsinkin uusien sellaisten löytyminen projektin aikana oli kehitysaskel parempaan suuntaan. Uusilta tekijöiltä löytyy virkeitä näkökulmia asioihin ja perinteisiä toimintamalleja on myös hyvä aina välillä pohdiskella. Marttaliiton ja kaupungin velkaneuvonnan kanssa aloitettu yhteistyö on poikanut hyötyä etenkin nuorille, joiden rahaasiat olivat solmussa.

Peruskoulun suorittamista hankkeen ohella oli myös hyvä saavutus. Yhteistyö koulujen kanssa kasvoi ja VaPan tarpeellisuus tunnustettiin toiminnon edetessä. Nuorelle annettu mahdollisuus opiskella hieman työpajan malliin loi heille myös aimo tukun itseluottamusta. He kuuluivat nyt uuteen maailmaan, missä tehtiin töitä palkkansa eteen. Nuorten kiinnostuksen lisääntyminen koulutusta kohtaan oli myös mielenkiintoinen havainto. Tämä ilmeni mm. yhteishaussa jätettyinä hakemuksina ja saatuina toisen asteen koulutuspaikkoina.

Parhaimpina ja tärkeimpinä tuloksina voidaan pitää kuitenkin nuoren kiinnostuksen lisääntyminen omaa elämää kohtaan. Nuoret havaitsivat, että omilla teoilla ja valinnoilla sekä tulevaisuuden suunnittelulla voidaan vaikuttaa omaan elämään. Tulevaisuuden suunnittelun aloittaminen pienistä asioista, kuten aamuherrääminen, edesauttaa isompienkin suunnitelmien toteutumisista.

Kesällä 2006 tehty puhelinsoittokierros antoi vahvistusta oikea-aikaiselle varhennetulle puuttumiselle sillä 22 nuoresta 36 % oli töissä, koulutuksessa tai kurssilla. 27 % nuorista oli työttömänä tai oli äitiyslomalla tai kuollut ja 27 % nuorista ei saatu kiinni soittokierroksen aikana. Toisen asteen ammatillisen koulutuksen oli suorittanut vastaajista 18 %. 9 nuorista keskeytti projektin sen kuluessa.

Kaiken kaikkiaan näinkin pienestä otoksesta voidaan todeta hankkeen olleen hyödyllinen nuorten yhteiskuntaan kiinnittymisen kannalta. Jokainen nuori joka saadaan ”pelastettua” säästää yhteiskunnalta ison tukun rahaa tuottaa moninkertaisesti häneen varhennetussa kuntoutuksessa sijoitetun rahan takaisin yhteiskunnalle. Suurin osa nuorista oli tyytyväisiä elämäänsä ja arvostivat projektin tekemää työtä heidän avustamiseksi. Vaikkakin koulutettujen tai työelämässä olevien nuorten lukumäärä ei ole vielä tässä vaiheessa tuon suurempi, niin tulevaisuudessa prosenttimäärät vielä kasvavat. Yleensäkin kaikkia toiminnan vaikutuksia ei ole nähtävissä välittömästi vaan muutamien vuosien kuluessa. Myös aika tekee tehtävänsä.

Laptuote-säätiön kannalta tärkeänä tuloksena voidaan pitää myytävän ja toimivan toimintamallin luomista. VaPan toimintamallia mukaillen on pystytty vastaamaan esimerkiksi työvoiman palvelukeskuksen tarjouspyyntöihin erilaista toimintaryhmistä nuorille. Uutena toimintana järjestetään ostopalveluna Starttipaja 20–25 -vuotiaille nuorille, jonka tarkoituksena on saada vaikeassa yhteiskunnallisessa asemassa olevat nuoret siihen elämäntilanteeseen, että he voivat hakeutua pitempiaikaisille kursseille tai koulutukseen. Myös itse VaPa – toimintoa on pystytty järjestämään ostopalveluna sekä 15–17 -vuotiaille että 17–20 -vuotiaille nuorille.

Tulokset listattuna:

- aikuisen läsnäolo
- aika
- kiinnostuksen lisääntyminen omaa elämää kohtaan
- peruskoulun päättötodistuksen arvosanojen korottaminen
- päivärytmi
- koulutukseen hakeutuminen
- työssäoppiminen
- pitkän aikavälin tavoitteet
- toimintamallin luominen

Kaiken kaikkiaan VaPa – toiminnosta saatuja tuloksia voidaan pitää tärkeänä sekä nuorta että toimijoita ajatellen. Vaikka nuoren kannalta kaikki tulokset eivät olleetkaan heti luettavissa, niin ajan kuluessa vaikutukset havaittiin. Toimijoille toimintamallin rakentaminen edesauttoi yhteistyön jatkumista vuosiksi eteenpäin.

5. TOIMINTAMALLIEN SOVELLUS KÄYTÄNTÖÖN

Tärkeinä menetelminä varhennetussa kuntoutuksessa käytettiin sosiaali- ja elämyspedagogiikan menetelmiä. Myös sosiaalipedagogiikan osa, sosiaalinen innostaminen, oli osamenetelmänä. Kaiken lähtökohtana voidaan pitää humanistista ihmiskäsitystä, jossa tuetaan nuoren kasvua, luovuutta ja pyrkimystä sosiaaliseen ja vuorovaikutukselliseen kasvamiseen. Humanistisessa ajattelussa jokainen on yksilö ja hän voi kehittyä vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Toteutettaviin teorioihin päädyttiin puhtaasti ajatuksesta, että nuori on jo tässä vaiheessa kokenut liian paljon ja hänen on nyt aika saada aikuisilta aikaa, luottoa ja tukea henkiseen kasvuun.

Yleensä elämyspedagogisia menetelmiä käytetään ryhmäyttämistoimintona. Kerron esimerkin erään VaPa-ryhmän alkuleirin ensimmäisestä päivästä. Olimme saaneet nuoriin ryhmäläisiin kontaktin jo parin päivän verran, jolloin ryhmä aloitti toiminnan Laptuote-säätiöllä. Nyt alkuleirillä oli tarkoituksena saada aikaiseksi ryhmäytymistä ja edistää ohjaajien tutustumista nuoriin ja päinvastoin. Ryhmään kuului kuusi nuorta, joista 3 tyttöä ja kolme poikaa.

1. Saapuminen Laptuote-säätiölle, jossa varusteiden tarkistus ja siirtyminen leirikeskukseen.
2. Saapuminen leirikeskukseen ja välittömästi päiväkahvin keitto yleisen ilmapiirin avaamiseksi.
3. Majoittuminen.

4. Luottamusharjoitus. Ryhmä jaettiin pareihin, joista toiselta sidottiin silmät. Näkevän tuli ohjata sokkona olevaa metsäisessä maastossa turvallisesti ohjaajan valvovan silmän alla. Ennen silmien sidontaa pari sai keskenään sopia kosketuskielen, jonka avulla sokko osasi esim. kääntyä, pysähtyä tai kumartua. Ohjaaja oli koko ajan valmiina keskeyttämään harjoituksen vaaran uhatessa. Harjoite tehtiin molempien kokeillessa sokkona oloa. Vaihtotilanteessa oli mahdollisuus tarkistaa kosketuskielen toimivuus.
5. Formulaleikki. Väliin leikki, jolla ei oikeastaan ole mitään funktiota. Tämä saa aikaan vain koko ryhmän ihmetystä leikkiä kohtaa. Leikissä käydään rinkiin ja kuvitellaan kahden eri formulakuskin kilpailevan keskenään aika-ajoissa. Ohjaajan määräämä henkilö aloittaa leikin sanomalla ”vrum” ja vasemmalla puolella oleva jatkaa samalla sanalla. Näin edetään koko kierros. Parin harjoittelukierroksen jälkeen otetaan kierroksesta aika ja tätä verrataan toisen formulakuskin aikaan. Kilpailevat formulakuskit ovat vapaavalintaisia sen hetken huippunimien mukaan. Ohjaajan tehtävänä on kannustaa ”kilpa-ajajia” raivoisasti ja ottaa aikaa.
6. Kontakti/luottamusharjoitus. Nuoret asetettiin seisomaan pitkälle kaapeleille penkille. Heidän oli tarkoituksena vaihtaa paikkoja penkillä seisten, niin ettei kukaan tipahda penkiltä. Ryhmäläiset joutuivat tukemaan toisia kiinni pitämällä hyvinkin tiiviisti toisistaan.
7. Ruokailu. Ruoan tekemiseen osallistuu kukin pari vuorollaan. Muut kattavat pöydät ja hoitavat muut tykötarpeet ajoissa paikalleen.
8. Porukalla saunan lämmittäminen halon hakkuineen ja vesin kantamisineen.
9. Saunominen, iltapala ja vapaa-aikaa. Ryhmä jatkoi tutustumista ja yhdessä oloa omatoimisesti pelejä pelaillen ja keskustellen.

Monesti yhdessä tehtävillä käytännön toimilla on yhtä suuri merkitys ryhmäytymisessä kuin itse varsinaisilla ryhmäytymistoiminnoilla. Toimi-

tettävien työtehtävien (kuten ruoanlaitto) lomassa tutustuminen helpottuu ja tämän jälkeen on helpompi jatkaa keskustelua eteenpäin.

KUVA 3. VaPa-ryhmän toiminnallinen ryhmäytämisharjoite Kuusamossa keväällä 2002.

Sosiaalipedagogisessa mallissa pyritään luomaan sellaisia tilanteita, joissa nuoret voivat yhteistyön avulla saavuttamaan toisiaan kannustavia sosiaalisia tilanteita. Ohjaaja ei niinkään pyri korostamaan yksilöitten välistä kilpailua vaan pääpaino laitetaan yhdessä saavutetuille onnistumisille. Kaikki tämä perustuu sosiaaliseen oppimiseen. Yksilö joutuu ryhmätilanteessa pohtimaan omaa käyttäytymistään varsinkin jos se poikkeaa ryhmän yhteisistä toimintamalleista. Ryhmän toimimisen kannalta on tärkeää saada myönteishenkinen ja sosiaalinen ilmapiiri joka edesauttaa nuorten motivaatioon, jaksamiseen ja yrittämiseen (Kempainen 1995, 76). Sosiokulttuurisessa innostamisessa lähtökohtana on nuori itse, hänen elämäntilanteensa ja tulevaisuuden suunnitelmansa. Jos nuorella ei ole suunnitelmia tulevaisuudelle, hänet pyritään saamaan ajattelemaan asiaa ja tekemään itselleen suunnitelman jota noudattamalla hän pystyy kiinnittymään paremmin yhteiskuntaan.

6. POHDINTA

Kiinnostuin sosiaalipedagogiasta ja sosiokulttuurisesta innostamisesta lähinnä siksi, että koen perustavani työni samankaltaiselle teorialle. Sosiokulttuurista innostamista on metodina varsin käytetty nuorisotyössä, mutta teoriana vähemmän tunnettu ja juuri sen vuoksi kiinnostuin asiasta. Yksilö on tärkeä ja jokaisella yksilöllä on inhimillisenä olentona samanlainen arvokkuus (Kurki 2002, 55).

Elämyspedagogiikka ja sosiaalipedagogiikan muoto sosiokulttuurinen innostaminen ovat muuttaneet nuorisotyön menetelmiä parempaan suuntaan varsinkin toimittaessa haasteellisen nuorison kanssa. Heille perinteiset keskustelut pöydän ääressä eivät riitä vaan he kaipaavat haasteellista toimintaa omien rajojensa testaamisen muodossa.

Nuorten syrjäytyminen koulutuksesta ja sen myötä yhteiskunnasta kasvaa koko ajan. Nuoret eivät hakeudu peruskoulun jälkeen toisen asteen ammatilliseen koulutukseen tai he keskeyttävät sen yhä useammin. Usealla on myös vaikeuksia päästä toisen asteen koulutukseen huonosti menneen peruskoulun vuoksi. Oppimisvaikeudet, henkilökohtaiset ongelmat, koulu-kiusaaminen ja ongelmat kotona vaikuttavat suuresti peruskoulumenestykseen. Nuorella ei ole mahdollisuutta panostaa koulun käyntiin kun samanaikaisesti kasvaminen aikuiseksi on murrosvaiheessa ja ongelmat kasaantuvat.

Tämän päivän nuoret arvostavat enemmän perhettä ja työtä kuin perinteistä koulutuksen hankkimista. Perhe perustetaan yhä nuorempana vaikei nuorilla ole ammatillista koulutusta ja koulutuksen mahdollistamaa työtä joka edesauttaisi elannon turvaamista. He kokevat koulutusputken olevan heille liian kaukainen asia ja siihen meneminen vaatisi suuria uhrauksia perheen edellytyksellä.

Toisen asteenammatillinen koulutus on nuorten mielestä liian pitkä ja teoriapainotteinen opetus ei saa nuoria sitoutumaan perinteiseen koulumaailmaan. He kaipaavat mahdollisuutta käytännön läheisiin oppiaiheisiin ja

ajan kanssa tapahtuvaan opetukseen. Myös opistokokonaisuuksien suorittaminen vaihtoehtoisilla tavoilla (oppisopimuksella tai työpajatoiminnan ohella) sopisi heille paremmin. Valitettavasti tällaisia mahdollisuuksia on harvassa. Tätä tämän hetken koulutusputki ei pysty tarjoamaan tämän päivän haasteellisille oppijoille.

Erilaisilla projekteilla on yritetty saada aikaiseksi hyviä käytäntöjä, jotka auttaisivat nuoren kiinnittymistä toisen asteen ammatilliseen koulutukseen. Vuosina 2001–2003 toteutettu nuorten varhennettu kuntoutuskokeilu antoi hyvän kuvan siitä, mitä varhaisella puuttumisella saadaan aikaiseksi. Tuon ikäisiin nuoriin on mahdollisuus vaikuttaa kohtalaisen lyhyelläkin aikavälillä. Eri projektien tarjoamat hyvät käytännöt olisi vain saatava siirrettyä normaalin peruspalvelun piiriin, jolloin nuorille tarjotut erilaiset koulutusvaihtoehdot olisi kaikkien saatavilla. Hyvien käytäntöjen käyttäntöön saaminen vaatii yhteistyön tiivistymistä ja monellakin instanssilla oman reviirien rajojen löysentämistä. Haasteellisille oppijoille on tarpeen luoda turvallinen ja kiireetön oppimisympäristö, johon aina isoissa toisen asteen oppilaitoksissa ei ole mahdollisuutta. Koulutukseen kiinnittymisen helpottaminen esimerkiksi työpajojen yhteyteen perustettavilla pajakouluilla tarjottaisiin nuorille erilainen oppimisympäristö ja mahdollisuus oppipoika- kisällä oppimiseen. Koulutuksen suunnittelussa olisi tärkeää saada huomioitua nuoren yksilöllisyys: kaikki eivät opi samalla tavalla.

Kaikki tämä vaatii muutosta yhteiskunnassa, koulutuksen suunnittelussa ja asennemuutosta meissä opettajissa.

LÄHTEET

- Aalto, M. 2000. Ryppäästä ryhmäksi. Rymättylä: My Generation Ky.
- Aallberg, V., Siimens M. A. 1999. Lapsesta aikuiseksi. Helsinki: Nemo.
- Aaltonen, M., Ojanen, T., Vihnunen, R. & Vilen, M. 1999. Nuoren aika. Porvoo: WSOY.
- Coelho, P.2003. Valon soturin käsikirja. Bazar Kustannus
- Hämäläinen, J. & Kurki L.1997. Sosiaalipedagogiikka. Porvoo: WSOY.
- Kemppinen, P. 1995. Syyllistämisestä kannustamiseen – tie menestykseen. Helsinki
- Kemppinen, P. 1997. Nuori minänsä vankina 2. osa. Vantaa: Kustannusvalmennus Oy.
- Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Vastapaino.
- Kurki, L. 2002. Persoona ja yhteisö. Personalistinen sosiaalipedagogiikka. Jyväskylä: Paino Kopi-jyvä Oy.
- Kurki, L. Sosiokulttuurinen innostaminen. <http://www.prohumanum.fi/artikkelit/kurki.html> 12.10.2006
- Lehtonen, T. toim. 1998. Elämän seikkailu, näkökulmia elämykselliseen ja kokemukselliseen op-pimisen kysymyksiin Suomessa. Jyväskylä: Atena kustannus Oy.
- Mönkkönen, K, Nurro, M. & Väisänen, R.1999. Sosiaalipedagogiikan käytännön sovelluksia. Ope-tusjulkaisuja 4/1999. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus.
- Orivesi, A. Elämyspedagogiikka (Kurt Hahn). 1.12.2003
http://www.peda.net/verkkolehti/orivesi/orivesi?m=content&a_id=7, Viitattu 7.10.2006
- Rajala, J. 2004. Innostamisen työvälineillä lisää vaikuttavuutta yhdistystoimintaan. 15.10.2004. Viitattu 12.10.2006 http://www.kansalaisfoorumi.net/sivu.php?artikkeli_id=30
- Rauste-Von Wright, M. & Von Wright, J.1997. Oppiminen ja koulutus, Juva: WSOY.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2004. Homma hanskaan: Nuorten kuntoutuskokeilun arviointi. Hel-sinki: Edita Prima Oy.
- Takala, M. 1992. Kouluallergia – yksilön ja yhteiskunnan ongelma. Vammala: Vammalan kirjapai-no Oy.
- Tekijänoikeus.2006. Viitattu 9.11.2006. Valtakunnallisen työpajayhdistyksen sivusto. http://www.valtakunnallinentyopajayhdistys.fi/sivu.php?artikkeli_id=82, tekijänoikeus.

LIITE 1. ESIMERKKI VAPAN VIIKKOLUKUJÄRJESTYKSESTÄ

	A	B	C	D	E	F
1	TUNNIT	MA 18.9	TI 19.9	KE 20.9	TO 21.9	PE 22.9
	9.15-11.00	Klo 10 VaPa alkaa, säännöt ja selitykset	Taloon tutustuminen / minde	Jarin päivä / Simolantie / taitoanalyysi	minde / vintti 1 / tavoitetaulukko, kollaasi, lukkarit	Minde / vintti 1 / työnhaku
2						
3	Ruokatauko					
	11.30-12.30	säännöt ja selitykset jatkuu	Hopsien suunnittelua	Jarin päivä / Simolantie / taitoanalyysi	minde / vintti 1 / tavoitetaulukko, kollaasi, lukkarit	Liikunta/ Huhtiniemen palloiluhalli
4						
	12.40-13.45		Hopsien suunnittelua	Jarin päivä / Simolantie / taitoanalyysi	minde / vintti 1 / tavoitetaulukko, kollaasi, lukkarit	Liikunta/ Huhtiniemen palloiluhalli
5						